

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-2.7>**В. М. Георгієв**

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри повітрянодесантної підготовки
факультету підготовки спеціалістів десантно-штурмових військ
Військової академії (м. Одеса)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПОВІТРЯНОДЕСАНТНОЇ ПІДГОТОВКИ

Основною метою реформування та оновлення системи військової вищої освіти є фахова підготовка кваліфікованих, конкурентоспроможних, компетентних фахівців, які на високому рівні оволоділи професійними знаннями під час навчання у військовому навчальному закладі та готові до перманентної роботи над собою на шляху професійного зростання. Стаття призначена дослідженням сутності змістового аспекту процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів під час вивчення повітрянодесантної підготовки.

Актуальність наукового дослідження зумовлена необхідністю переглянути роль вищих військових навчальних закладів для забезпечення національної безпеки в умовах військової агресії Російської Федерації проти України.

Вищий військовий навчальний заклад потребує негайного оновлення змісту вищої освіти відповідно до нових передових освітніх технологій підготовки військових Десантно-штурмових військ Збройних сил України.

Також у статті розкривається зміст категорій «професійна компетентність», «військова підготовка». Особливості формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-десантників за допомогою проєктної діяльності вимагають особливого рівня підготовки викладачів військових вузів. Що свідчить про необхідність нагального реформування вищої освіти із застосуванням досягнень психології, педагогіки та військової науки, запровадження інноваційних технологій повітрянодесантної підготовки, зокрема впровадження методів, що актуалізують необхідність формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів-десантників засобами, котрі дають змогу забезпечувати ефективне підвищення професіоналізму спеціалістів вказаного профілю.

Автор доходить висновку, що процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів під час вивчення повітрянодесантної підготовки не може бути успішним без зацікавлення курсантів у навчально-виховному процесі. Щоб досягти ефективних освітніх результатів, необхідно стимулювати пізнавальну активність та інтерес до навчання. Цього можна досягти виключно використанням творчих професійних розробок та застосуванням інноваційних педагогічних технологій як під час проведення навчальних заходів, так і під час виховної роботи. Таким чином, ефективність майбутньої професійної діяльності офіцерів-десантників залежить від рівня формування професійних компетентностей – готовності до виконання професійних обов'язків, заснованої на знаннях і уміннях, які одержані в процесі навчання і спрямовані на успішну професійну діяльність.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, освітні технології, формування, офіцери-десантники.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Основною метою реформування та оновлення системи військової вищої освіти є фахова підготовка кваліфікованих, конкурентоспроможних, компетентних фахівців, які на високому рівні оволоділи професійними знаннями під час навчання у військовому навчальному закладі та готові до перманентної роботи над собою на шляху професійного зростання. Зміни, що відбуваються у сфері освіти, зумовлюють необхідність розробки вищими військовими навчальними закладами (далі – ВВНЗ) нових теоретико-методологічних підходів до реформування військово-освітньої галузі з урахуванням сучасних міжнародних стандартів. На сучасному етапі становлення військо-

вої освіти необхідне кардинальне переосмислення ролі ВВНЗ у забезпеченні національної безпеки держави, особливо в умовах російської військової агресії проти України, незаконної окупації Автономної Республіки Крим, розвитку збройного конфлікту на Сході України, фінансування тероризму та загрози його поширення в Україні. Зазначені обставини вимагають від ВВНЗ розробки теоретико-методологічних розробок, які сприятимуть розвитку загальних професійних компетентностей загалом, а також військово-спеціальних зокрема. Спираючись на власний педагогічний досвід, можемо впевнено стверджувати, що саме військова освіта сприяє відтворенню кадрового потенціалу Десантно-штурмових військ

Збройних сил України шляхом забезпечення високої якості підготовки військових відповідно до сучасних міжнародних вимог.

Розвиток сучасних інноваційних технологій в освітній галузі, а також реформування Десантно-штурмових військ ЗСУ зумовлюють необхідність реформування системи військової освіти. Зазначимо, що в Наказі Міністерства оборони України від 09.01.2020 № 4 «Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти» вказано: «ВВНЗ повинні забезпечувати вирішення таких завдань: формування професійних, фахових: професійних та спеціальних компетентностей, які встановлені стандартами вищої освіти за кожною окремою спеціальністю, професійними стандартами за ступенем вищої освіти та рівнем військової освіти; виконання освітньо-професійних та наукових освітніх програм, навчальних планів та навчальних програм; забезпечення якісної загальної військової підготовки відповідно до навчальної програми та планів предмета, а також розвиток професійної компетентності студентів, курсантів та науково-педагогічних працівників; проведення всіх навчальних заходів для набуття практичного досвіду курсантами, слухачами, студентами із застосуванням усіх видів військової техніки; проведення вогневої підготовки зі стрілецької зброї; забезпечення високого рівня польового вишколу особового складу; формування моральної та психологічної стійкості під час виконання бойових завдань» [1].

Це свідчить про необхідність нагального реформування вищої освіти із застосуванням досягнень психології, педагогіки та військової науки, запровадження інноваційних технологій повітрянодесантної підготовки, зокрема впровадження методів, що актуалізують необхідність формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів-десантників засобами, котрі дають змогу забезпечувати ефективне підвищення професіоналізму спеціалістів вказаного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми та на які спирається автор. Підготовка майбутніх офіцерів під час вивчення повітрянодесантної підготовки на якісно новому рівні можлива виключно за умови впровадження сучасних інноваційних освітніх технологій. Нині у фокусі дослідження – формування та розвиток професійних якостей майбутнього офіцера. Цим питанням присвячені наукові дослідження О. Діденка та В. Ягупова. Серед наукових публікацій, що висвітлюють системні процеси формування військової компетентності майбутніх офіцерів, важливе місце посідають праці В. Бачевського, К. Вербицького, В. Герасимчук, А. Машталера, К. Тушко. Варто відзначити аналі-

тичні дослідження окремих напрямів навчальної підготовки майбутніх офіцерів, зокрема військово-прикладні (Л. Чернишова), виховні (А. Галімова, О. Ставицького), морально-політичні (А. Аронова). Зокрема, професійну компетентність керівного складу вивчав М. Бастриков; вплив модульної підготовки на процес формування професійних компетентностей курсантів досліджував А. Комаров; педагогічні засоби підвищення якості професійних компетентностей були предметом наукового дослідження Л. Кравцова. Питання підвищення якості фахової підготовки студентів, слухачів та курсантів вищих військових навчальних закладів розглядалися в працях О. Виноградова, В. Воловника, С. Кубицького, А. Окіпняка, О. Тогочинського та ін.

Метою статті стало дослідження порядку формування професійної компетентності офіцерів Десантно-штурмових військ Збройних сил України для підвищення ефективності освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні тенденції розвитку військової освіти зумовлюють зміну пріоритетних завдань освітнього процесу у вищій школі: зростає роль внутрішніх детермінант у забезпеченні професійного зростання офіцера, вищою цінністю стає особистість військового професіонала з її потребою в самоактуалізації, саморозвитку, реалізації творчого потенціалу. Нові орієнтири освіти передбачають створення інноваційного освітнього середовища, що сприяє максимальному розкриттю внутрішніх можливостей курсантів, слухачів та студентів, висуваючи особливі вимоги до викладачів як основних суб'єктів процесу формування професійної компетентності у військовому вузі. Вирішення цього завдання є одним із пріоритетних напрямів державної політики в сфері освіти і передбачає інтенсифікацію освітнього процесу у військових вишах, вдосконалення системи професійної підготовки курсантів, її організацію відповідно до вимог Стандарту вищої освіти України галузі знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону».

Порядок організації навчального процесу та формування професійних компетентностей під час вивчення повітрянодесантної підготовки регламентовано системою нормативно-правових актів, серед яких – Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII [10], Наказ Міністерства оборони України № 472 «Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти» [9], Наказ Міністерства оборони України № 385 від «Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних силах України» [8].

Як свідчить аналіз законодавства та наукової літератури, успішне виконання бойових завдань в умовах локальних конфліктів багато в чому визначається рівнем професійної та фізичної підготовленості військовослужбовців Десантно-штурмових військ Збройних сил України [11, с. 64]. Військовослужбовець Десантно-штурмових військ повинен відповідати вимогам, визначеним сучасними особливостями ведення бойових дій. Його повинні відрізняти перш за все фізична витривалість, сила, швидкість, точність, надійність дій в умовах дефіциту часу і нестачі допоміжної інформації. Разом із тим вивчення військової практики під час виконання бойових завдань в умовах локальних конфліктів виявило недостатній рівень професійної підготовленості військовослужбовців Десантно-штурмових військ. Посилення уваги до проблем удосконалення професійної та фізичної підготовки військовослужбовців-десантників для виконання бойових завдань в умовах локальних конфліктів пов'язане з необхідністю вирішення протиріччя між потребами бойової практики у добре підготовлених військовослужбовців, здатних вирішувати бойові завдання, і відсутністю педагогічних технологій, які формують такий рівень підготовки [5].

На поточний момент не знайшли свого відображення в спеціальних дослідженнях питання, пов'язані з обґрунтуванням і розробкою педагогічної технології формування військово-професійної готовності військовослужбовців Десантно-штурмових військ до ефективного виконання бойових завдань; обґрунтуванням педагогічних умов, необхідних для підвищення рівня їх професійної та фізичної підготовки.

Зазначені обставини і визначили вектор авторського наукового дослідження. У процесі проведеного дослідження було виділено низку концептуальних позицій, що розглядаються як сукупність педагогічних основ, що забезпечують підвищення ефективності професійної та фізичної підготовки військовослужбовців-десантників до виконання бойових завдань в умовах локальних конфліктів [6]. До найважливіших з них можна віднести такі: розвиток мотивації і фізичних здібностей, пошукового характеру професійної діяльності, здатності до оперативної реакції на екстремальну обстановку. Всі ці властивості військовослужбовця реалізуються за умови постійного моделювання професійної діяльності. Потреби сучасної системи професійної та фізичної підготовки військовослужбовців Десантно-штурмових військ потребують удосконалення методів навчання для комплексного розвитку у них професійних здібностей. Разом із тим у теорії цієї проблеми залишається багато невирішених питань.

У результаті проведеного дослідження було встановлено педагогічні умови, необхідні для

підвищення рівня професійної та фізичної підготовки військовослужбовців до виконання бойових завдань в умовах військових конфліктів. Рівень військово-професійної підготовки характеризується ступенем оволодіння військовослужбовцем Десантно-штурмових військ теоретичними знаннями та практичними навичками повітрянодесантної підготовки, передбачає наявність у нього здібностей вирішувати бойові завдання, вміння швидко адаптуватися до складних умов бойової обстановки, впевненості та відповідальності у прийнятті рішень. Перелік професійних компетентностей майбутніх офіцерів під час вивчення повітрянодесантної підготовки встановлено стандартом вищої освіти України галузі знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» [7] (рис. 1).

Основи військово-професійної підготовки військового фахівця закладаються в процесі навчання. Вони забезпечуються цілеспрямованим взаємозв'язком фізичного, психологічного, професійного та загальнотехнічного аспектів підготовки офіцерів Десантно-штурмових військ, посиленням військово-професійної спрямованості, вдосконаленням методики процесу навчання, пов'язаного з підготовкою до ефективного виконання бойових завдань в умовах збройних конфліктів. У результаті проведення професійної та фізичної підготовки військовослужбовців передбачається розвиток у них знань, умінь і навичок, необхідних для виконання бойових завдань. На вирішення цих завдань і була спрямована розроблена нами педагогічна технологія професійної та фізичної підготовки військовослужбовців Десантно-штурмових військ.

Однак освітнє середовище у ВНЗ не забезпечує повною мірою вирішення цих завдань, адже не досить активізує і використовує внутрішні ресурси суб'єктів освітньої діяльності, їх творчий потенціал, не орієнтоване на їх повноцінну самореалізацію в науковій та професійній діяльності, не забезпечує умови для постійного самовдосконалення як особистості курсанта і слухача, так і педагога. У реальності майже не враховується активність студентів як суб'єктів освітнього процесу у виші, а інновації, що запроваджуються, не пов'язані з програмою саморозвитку викладача і його стилю педагогічної діяльності. При цьому професійно-педагогічна підготовка викладачів, яка задовольняє вимоги навчання і виховання майбутніх військових фахівців у рамках традиційної освітньої парадигми, в нових умовах є малоефективною, недостатньою для формування рівня професійної компетентності майбутніх військових фахівців.

Під військовим професіоналізмом нині розуміється не технічне відтворення отриманих у виші знань і умінь за різних практичних обставин, а

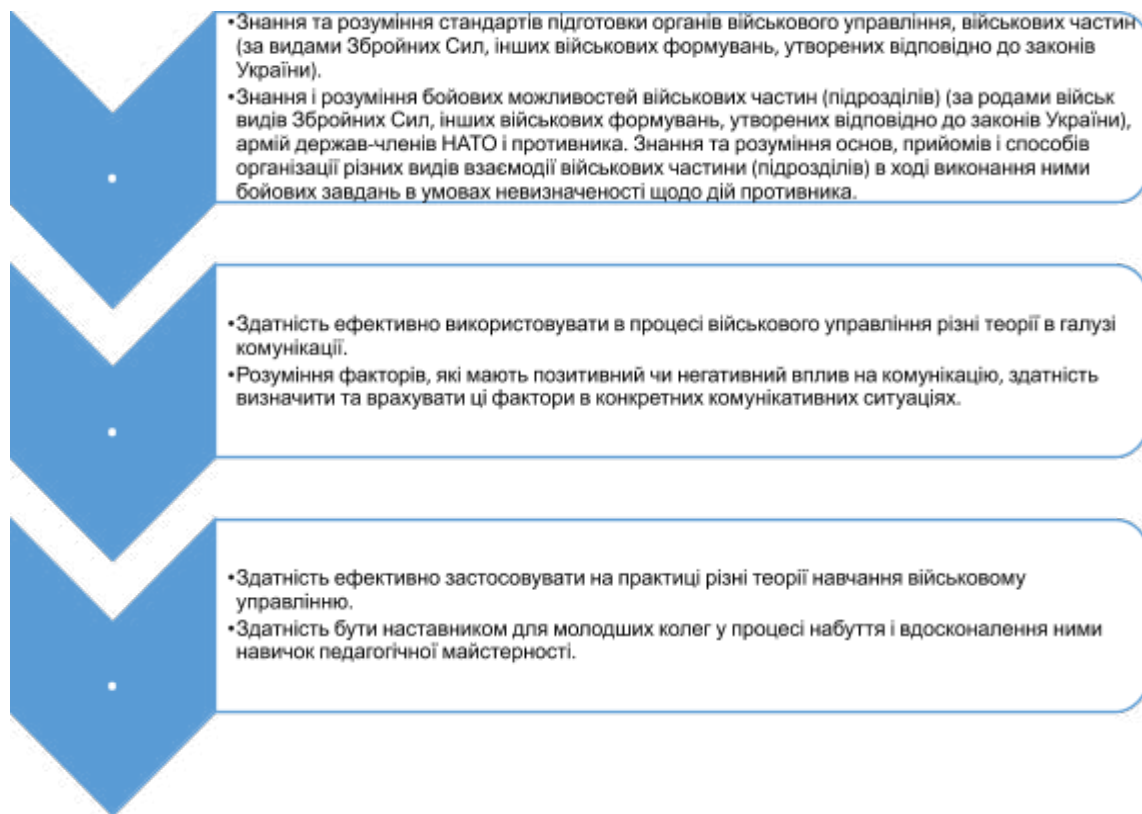

Рис. 1. Перелік професійних компетентностей майбутніх офіцерів під час вивчення повітрянодесантної підготовки

ініціативність, творчий підхід до вирішення професійних завдань, здатність до постійної самоосвіти, особистісного та професійного самовдосконалення. Таким чином, ефективність майбутньої професійної діяльності випускника військового вишу залежить від рівня сформованості професійної компетентності – готовності до виконання обов'язків за призначенням, заснованої на знаннях і уміннях, які придбані в процесі навчання і спрямовані на успішне включення в професійну діяльність. З цих позицій викладач є ключовою фігурою у сучасній вищій військовій школі: нині необхідний викладач-професіонал, педагог і вчений, що відрізняється здатністю до творчої діяльності, педагогічних інновацій, який є не просто носієм сукупності знань і способів їх передачі, але орієнтований на розвиток особистості курсанта і саморозвиток у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Протиріччя і закономірності інтегральної взаємодії суб'єктів освітнього процесу у військовому вузі доцільно розглядати на трьох основних стадіях формування професійної компетентності: довузівської підготовки та професійної орієнтації, професійного навчання і виховання і, нарешті, стадії самостійної професійної діяльності.

Метою кожної із зазначених стадій формування професійної компетентності є формування військового-фахівця, проте на кожній стадії потрібно враховувати специфіку професійного спряму-

вання процесу розвитку суб'єктів освітнього процесу у виші.

На основі аналізу кожної зі стадій формування професійної компетентності автором запропонована й апробована модель формування професійної компетентності майбутнього військового фахівця у вищому навчальному закладі. У структуру такої моделі включені цільові, мотиваційні, змістові, процесуальні і контрольні-оціночні компоненти. Усвідомлення суб'єктами освітнього процесу військового вишу всіх діяльнісних аспектів на етапах формування професійної компетентності має велике значення для успішного її здійснення. Результативність зазначеної моделі забезпечується комплексом психолого-педагогічних умов, що сприяють ефективній реалізації процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів під час вивчення повітрянодесантної підготовки в освітньому середовищі вищого навчального закладу [3, с. 71]. Аналіз різних аспектів формування професійної компетентності у майбутніх військових фахівців в умовах вишу дав змогу зробити висновок, що найбільш перспективним є технологічний підхід до проектування і реалізації процесу навчання, перевагами якого є: можливість реалізації ефективної взаємодії студентів та викладачів; гарантована результативність педагогічного процесу; цільова спрямованість на формування необхідного рівня професійної компетентності; системність і цілісність, які проявляються у

взаємозв'язку і взаємозумовленості застосування в навчальній та методичній роботі типових форм, методів, засобів і процедур навчання; стандартизація, структурованість і відтворюваність педагогічного процесу.

Як результат проектування, конструювання та реалізації педагогом технологічного підходу об'єктивно можна розглядати інформаційну професійно орієнтовану технологію навчання, під якою пропонується розуміти дидактичну систему, що являє собою цілісну єдність функціонально і структурно пов'язаних між собою інформаційного та технологічного блоків, спрямованих на досягнення єдиної цілі – всебічного забезпечення навчального процесу. Перший з блоків може бути реалізований у навчальному процесі військового вишу в рамках дидактичного комплексу інформаційного забезпечення навчальної дисципліни, а другий – через спроєктовану і здійснювану викладачем інформаційну технологію навчання, яка формалізована і може бути представлена у вигляді відповідної технологічної карти.

Системне використання цих блоків в їх взаємозв'язку і взаємодії з урахуванням технічних і людських ресурсів дає змогу педагогу організувати активну інформаційну взаємодію зі студентами з метою гарантованого досягнення цілей навчання. Звернення до проблеми формування професійної компетентності, зумовлене зміною освітніх парадигм, передбачає визнання важливої ролі в освітньому процесі військового вузу активно діючої особистості як викладача, так і курсанта, з їх правом на вибір і відповідальністю перед вищою військовою школою. Тим самим процес перетворення і вдосконалення сучасної педагогічної системи передбачає пошук нових ідей, підходів, технологій, форм і методів організації навчального процесу у ВНЗ з метою професійного розвитку суб'єктів на основі їх внутрішніх мотивів, системи цінностей і професійних цілей.

Висновки. Отже, процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів під час вивчення повітрянодесантної підготовки не може бути успішним без зацікавлення курсантів у навчально-виховному процесі. Щоб досягти ефективних освітніх результатів, необхідно стимулювати пізнавальну активність та інтерес до навчання. Цього можна досягти виключно використанням творчих професійних розробок та застосування інноваційних педагогічних технологій як під час проведення навчальних заходів, так і під час виховної роботи. Таким чином, ефективність майбутньої професійної діяльності офіцерів-десантників залежить від рівня формування професійних компетентностей – готовності до виконання професійних обов'язків, заснованої на знаннях і уміннях, які одержані в процесі навчання і спрямовані на успішну професійну діяльність.

Список використаної літератури:

1. Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти : Наказ Міністерства оборони України від 09.01.2020 р. № 4. URL: http://ibhb.chnu.edu.ua/uploads/files/metodrada/Rozroblennya_osv_program.pdf (дата звернення: 19.07.2020).
2. Ertl H. Educational standards and the changing discourse on education: the reception and consequences of the PISA study in Germany. *Oxford Review of Education*. 2006. No. 32 (5). Pp. 619–634.
3. Кошлаба І. Формування іншомовної комунікативно-когнітивної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Мова: класичне модерне – постмодерне*. Київ, 2014. С. 71–78.
4. Ендовицкий Д.А. Проблемы и перспективы развития военного образования в классическом вузе. *Высшее образование в России*. 2012. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-i-perspektivy-razvitiya-voennogo-obrazovaniya-v-klassicheskom-vuze> (дата звернення: 20.07.2020).
5. Грязнов І.О., Юрченко Ю.А. Развитие качеств творчой самореализации офицеров-прикордонников. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_77 (дата звернення: 19.07.2020).
6. Воскресасенко О.А. Адаптация иностранных курсантов к образовательному процессу военного вуза. *Высшее образование в России*. 2013. № 7. С. 136–140.
7. International Standard Classification of Education ISCED 2011. UNESCO Institute for Statistics, 2012. 84 p.
8. Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних силах України : Наказ Міністерства оборони України від 27.07.2016 р. №385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-16#Text> (дата звернення: 19.07.2020)
9. Про затвердження Положення про експертні комісії вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів : Наказ Міністерства оборони України від 09.09.2015 р. № 472 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-16#Text> (дата звернення 19.07.2020).
10. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 19.07.2020).
11. Іщенко С.О. Реалізація педагогічних умов підготовки курсантів до виховної роботи з особовим складом у вищих навчальних закладах системи МВС України. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2015. Вип. 38. С. 62-67.

Heorhiiev V. Formation of professional competence of future officers during the study of airborne training

The main purpose of reforming and updating the system of military higher education is the professional training of qualified, competitive, competent specialists who acquired professional knowledge at a high level while studying at a military educational institution, and are ready to work at self-improvement on the path to professional growth. The article intends to study the essence of the content aspect of the process of developing professional competence in future officers during the study of airborne training.

The topicality of this research is due to the need to reconsider the role of higher military educational institutions to ensure national security in the context of military aggression of the Russian Federation against Ukraine.

The higher military educational institution needs immediate updating of the content of higher education in accordance with the new advanced educational technologies of training of the Air Assault Troops of the Armed Forces of Ukraine.

The article also reveals the content of the categories of “professional competence” and “military training”. Peculiarities of developing professional competence of future paratrooper officers with the help of project activities require a special level of training for teachers of military higher educational institutions. This indicates the need for urgent reform of higher education using the achievements of psychology, pedagogy and military science, the introduction of innovative technologies for airborne training, including the introduction of methods that actualize the need for developing professional competencies of future paratroopers by means that allow providing effective improvement of professionalism of specialists of the said specialization.

The author concludes that the process of forming the professional competence of future officers in the study of airborne training cannot be successful without the interest of cadets in the educational process. To achieve effective educational results, it is necessary to stimulate cognitive activity and interest in learning. This can be achieved only through the use of creative professional development and the use of innovative pedagogical technologies both during educational activities and during educational work. Thus, the effectiveness of future professional activities of paratroopers depends on the level of their professional competencies – readiness to perform professional duties, based on knowledge and skills acquired in the training process and aimed at successful professional activity.

Key words: *competence, professional competence, educational technologies, units, paratroopers.*